

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
DIAFILM-SOROZATA

Móra Ferenc

élete és művei

az általános iskolák 2–4. osztálya számára

Kiadja:

Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1968.

Készült
AZ ORSZÁGOS
TANSZERGYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT
Kutató Osztályának irányításával

KOCSIS EDIT
munkája

Móra Ferenc élete és művei

A diafilm Móra Ferenc életéről, munkásságáról és a magyar irodalomban elfoglalt helyéről ad képet. Az alsó tagozat olvasásának anyagára épül.

Az alsó tagozatos anyagban található szemelvények, tartalmuk és mondanivalójuk alapján, körülbelül a következő módon csoportosíthatók:

a/ A természetből vett témáival természeti jelenségeket, állati tulajdonságokat magyaráz, gyakran fűzve hozzá erkölcsi mondanivalót. - Maga vallja: "...érzelemben sohse szakadtam el fiatalkorom botanikai studiumaitól, fű, fa, virág nemcsak örök utitársul, de jól ismert barátul is kísért életem minden változásában." - Természetrajz szakos tanár volt, természetrajz-könyvet is írt.

b/ Saját, keserves gyermekkori élményei adják a szubjektív kiindulópontot a társadalmi igazságtalanságokat bíráló írásaihoz. Szereplői egykori játszópajtásai, s azok "a független polgárok, akik nem függenek senkitől, csak az éhségtől, meg az inségtől." Közülük való volt, ismerte életüket, s a "megalázott igazak igazságát képviselte mindhalálig." (Hegedüs Gy.)

c/ Történelmi anekdotáinak hőseit színes mesélőkedséggel kelti életre és hozza életközelségre. Ezekben érződik igazán, hogy mennyire meghatározta demokratizmusát családi örökségként rámaradt és ápolt 48-assága, s mennyire maiak

ezek a történelmi elbeszélések, a beléjük szótt ironikus - saját korára is vonatkozó -, bíráló megjegyzéseivel.

Móra Ferenc könyveit szívesen, örömmel olvassák gyermekeink. De számos művét lefordították orosz, román, német, holland és más idegen nyelvre is.

Művein kívül az író emlékét utcanevek és emléktáblák is őrzik. Szegedi szobra a félegyházi születésű, legszegedibb író, mint a magyar irodalom "célszerű szegényember"-ét örökíti meg.

Móra Ferenc életrajzi adatait és az író emlékét őrző dokumentumokat fényképanyag hozza gyermekközelbe. Természeti írásaira színes fényképek, illetve rajz emlékeztet. Ugyancsak rajzos megoldással kelnek életre gyermekkori, társadalombíráló élményeinek, történelmi anekdotáinak szereplői, egy-egy mozzanatuk.

A diafilm sokféle módon hasznosítható. Lehet egy kockáját akkor felhasználni, amikor az illusztrált anyag először kerül feldolgozásra. Pl. a 2. osztályban a "Levelek hullása" c. olvasmány tárgyalása előtt hangulatkeltésnek levetíthetjük az egyik színes, őszi képet (10.). A gyermekek megfigyelik, kiegészítik saját élményeikkel, s ehhez kapcsolható az olvasmány feldolgozása. Befejezésül ködös, őszi táj felvételének (11.) bemutatásához fűzhetik az írás mondanivalójának összefoglalását.

Segíthet egy kép levetítése a tartalom számonkérésében is. Pl. a "Hogyan tanultam meg inni?" c. elbeszélés

eseményére jól emlékeztet a film 16. kockája.

Más felhasználásra ösztönöz a 3. osztályos anyagban szereplő, "Az egyszeri szarka" c. vers illusztrációja (12.). A sematikus, gyermekrajzok stílusára emlékeztető kép bemutatja sorban a szarka reménytelen kísérletének állomásait. Ezzel szemléletesen utal a vers erkölcsi tanulságára, segíti kiemelését:

"Az egyszeri szarka
Nagyot akart volna,
S nem bírta a farka."

Az alsó tagozat négy osztályában megismert Móra-anyag összefoglalása, Móra Ferenc portréjának kialakítása a film alapján a 4. osztályban időszerű. Először a 4. osztályos "Miben lakik a magyar tündér?" c. regényrészlet színes, rajzos képanyagával (17., 18., 19.) lehet a tanulók érdeklődését felkelteni, a "Kincskereső kis ködmön" kötelező olvasmányt indítani, néhány feldolgozási szempontot, kérdést adva hozzá. A műben örömmel ismernek rá az előző osztályokban olvasott Móra elbeszélések szereplőire, eseményeire. Így ez az önéletrajz-jellegű munka - sok konkrét tényanyaga mellett - jó hangulati élményt is biztosít Móra irodalmi képének kialakításához. A regény önálló elolvasása után kerülhet sor - az előzetesen adott szempontok alapján - annak közös megbeszélésére. Ezt zárhatja a következő órán a film anyagára épülő Móra-kép, azé a Móráé,

"... aki szemének bársonyával
és hangja meleg arányával,
mint rég, megint elandalít." (Juhász Gy.)

A tanulók bekapcsolódhatnak ebbe a munkába. Az életrajzi adatok fényképes anyagának vetítéséhez hozzáfűzhetik a négy esztendő alatt szerzett ismeretüket. A tanító inkább csak összegezheti, rendszerezheti ezeket a feldolgozás során. - Felkészülhetnek az előző évek anyagából önálló beszámolókkal, versrészletekkel is, amelyeket a megfelelő kép vetítéséhez fűzhetnek. Pl. a 14. kép három szereplőjének rövid történetét előzetes felkészülés alapján egy-egy tanuló mondhatja el. Ehhez kapcsolhatja a tanító Mórára vonatkozó megjegyzéseit, kiemelve a három, kb. azonos társadalmi helyzetű gyermekszereplő jellemében mutatkozó különbséget, fejlődést.

A 6. kép, a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Móra-sorozatának rajzos vászon borítója egy kis "Ki mit tud?"-ot adhat az óra végén, vagy kisdobos-foglalkozás keretében. Irják le, melyik Móra-mű szereplőjére, vagy környezetére ismernek a képeken. A gyermekek olvasási kedvét és kíváncsiságát ébresztheti fel a válaszok értékeléséhez fűzött biztatás. Ezzel ösztönözheti őket a pedagógus az író minél több munkájának megismerésére.

A képek leírása:

1. kép: Az író arcképe.

2. kép: Lakóházunk.

Ahogy maga írja róla: "Házunk csak zsindeyes volt, ereszaljas, vertfalú."

Szülőháza azonban nem itt, a Daru utcában, ha-

nem az I. tized 3. sz. alatt, a Szarvas utca 19-ben volt.

3. kép: Szülei

Édesapja szücs volt. "Hires, amit varrt, ködmön és suba" - írja róla Móra.

Édesanyja, Juhász Anna, pásztorcsaládból származott. A kis család megélhetéséhez maga is hozzásegített kenyérsütéssel. "A kenyérsütő kemence füstje, korma ... marta szét az arcát", s "életében nem volt egy piros pántlikányi öröme" - emlékezik rá fia.

4. kép: A fiatal író és kisleánya, Panka.

Az örökké meseszomjas kisleány volt az író sok szép meséjének muzsája. A hozzá írt verse első sorainak kéziratát is mutatja a fénykép.

5. kép: Szemelvények Móra Ferenc munkáiból.

Néhány ifjúsági könyve látható a képen magyar és idegennyelvű kiadásban, a Betűország elemi iskolai tankönyve. (Ez a könyvsorozat egyik legkedvesebb munkája volt.) Ujságírói munkásságát idézi egy levélrészlet, amelyet a Szegedi Napló hivatalos levélpapírján, mint annak főszerkesztője írt, s az Én Ujságom egy száma, amelyen egy meserészlete olvasható.

Itt említhető meg, hogy ujságíróként is működött. Később emellett a Szegedi Múzeum és a Somogyi Könyvtár igazgatója is volt, és régészeti munkásságát is folytatott. Így ír ezekről: "Szegedre jöttem riporternek és megválasztott a város

könyvtárosnak a Kulturpalotába."

Móra társadalommentő, társadalomformáló erőt és szerepet tulajdonított a kulturának.

6. kép: A Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Móra-sorozatának egy borítója (Reich Károly rajza).
A 14 rajz balról jobbra haladva, a következő: az iregi kakas, Virgonc, az aranyszörű bárány, Kanálfülüné, - Bögre Márton, Tilinkó cigány, - az öreg diófa, Petykó és Matykó a Malajdoki urasággal, Gergő szüleivel, a malomház, - Fillér kutya, Okos Töröcsikék háza, a Malajdoki-kastély és Csilicsali Csalavári Csalavér.

7. kép: A Móra Ferenc utca táblája és ugyanonnan az író mellképével díszített domborművü emléktábla (Kunváry Lilla alkotása).
Mindkettő Budapesten, a várnegyedben található.

8. kép: Móra Ferenc szegedi szobra.
A talapzaton, az író mellszobra alatt egy jellegzetes alföldi paraszt ülő alakja látható.

9. kép: Idézet: "... fü, fa, virág ... jólismert barátul kísért életem minden változásain."
Móra Ferenc természetvel foglalkozó írásai igazolják szavait: " Az egyetemen tanárnak készültem, mégpedig természetrajzból, Nagyon szerettem a virágot..."

A "Levelek hullása" c. 2. osztályos olvasmányhoz (10-11.számú kép):

10. kép: Őszi táj

A sárguló, színes lombok és a tarka avarszőnyeg az írás versbetétjének harmadik sorát idézi:

"Mosolygós a születésem ..."

11. kép: Borongós ős

A ködfátyolos, kopár táj hangulata a vers 4. sorára utal:

"Lucskos, sáros temetésem,

(Bauerné Müller Maada felvétele)

12. kép: "Az egyszeri szarka" c. 3. osztályos költeményhez:

Szarka a sövényen.

Fitymálva pislog a delelő napra. Háttérben az ól,
a csűr, a kazal és a kutágas sematikus rajza emlé-
keztet meghiusult tervére.

13. kép: Idézet: "Szivemben csak gyerekiró maradok én mindig."

Móra Ferenc írásai "a szegény emberek apró örömei-
ről és bánatairól" szólnak, szereplői régi félegyházi
gyermekpajtásai. Gyermekkorát idéző, társadalombi-
rálló műveiben saját keserves élményeiből kiindulva
jut el a társadalmi igazságtalanságok feltárásáig.

14. kép: A kis Bice-bóca, Három Matyi és "A szánkó" két
kis rongyosa.

"Ez az én, mezitlábás Daru utcai nemzetem" írja ró-

luk. Ők az élet kis ágrólszakadtjai, akik között egy sincs rossz, mert "Azt, hogy nem-jó gyerekek is vannak, ... el nem hiszem senki embefiának!" - vallja igaz pedagógushittel.

15. kép: "Mindennapi kenyérünk" c. 4. osztályos olvasmányhoz: Az édesapa Gergőnek kínálja a tarisznyából kivett, "madárlátta" kenyeret. Háttérben az édesanya:
Ez az önéletrajzi elbeszélés az alföldi, kétkezi munkájából élő szegény paraszt szeretetteljes rajza.

16. kép: "Hogyan tanultam meg imni?" c. 2. osztályos olvasmányhoz: A malomszoba zuzmarás ablakán, a jégvirágok mezejébe kaparja a kisfiu a bűvös szót: KINCS. Mögötte áll első tanítója, az édesanyja.

"Miben lakik a magyar tündér?" c. 4. osztályos olvasmányhoz (17-19. sz. kép): önéletrajz-jellegű regényének egyik főszereplője, a kincskereső kis ködmön születését adja a képsor. A benne lakó ködmöntündér megtanítja a kis Gergőt arra, hogy a kincsek forrása az emberi munka és a szeretet.

17. kép: A mezitlábos Gergő Messzi Gyurkával és Mitviszszel találkozik. A háttérben a malomház látszik.

18. kép: Az asztalnál élénk mozdulatokkal magyarázza kalandját a figyelő édesapának Gergő. Az elpusztított barátfülére már csak az üres tányér emlékeztet.

19. kép: A szücsmester virágos ködmönt varr. Mellette áll és szavaira figyel a kisfiú. A magyar gyerek kincses szelleme ködmönben lakik. Ez a titkos, láthatatlan tündér segít azon, aki tud vele bánni. Ennek fortélyaira tanítja varrás közben Gergőt édesapja.

20. kép: A "Szeptemberi emlék" c. 4. osztályos olvasmányhoz:
Ferkó a gimnázium folyosóján négykézláb a nyitott osztályajtó mögött hallgatózik. Látni a teremben a magyarázó tanárt, s a padokban figyelő gyerekeket.

Az elbeszélés az író általános érvényű tiltakozását fejezi ki a tanulás uri monopóliuma ellen.

21. kép: Idézet: " ... a haza nekem még több volt, mint ahogy a törvények parancsolták: édesanyám."

Móra történelmi elbeszéléseiben, anekdotáiban a múltat a bíráló ember gyanakvásával szemléli, felfedezve benne olyan furcsa torz vonásokat, amelyek saját korában is feltalálhatók voltak. A 48-as idők történeteinek átizzik mély hazaszeretete.

A "Kevély Kereki" c. 3. osztályos olvasmányhoz (22-23. számú kép): A történelmi anekdotát meseelemekkel szőve egybe, saját korának társadalomkritikáját is adja az író.

22. kép: A leégett falu kárvallott népének gyűrűjében áll Petőfi. Kérlelve kínálja neki pénzeszacskóját Kereki.

23. kép: A költő osztogatja az aranyakat a falusiaknak.

24. kép: "A furulya" c. 4. osztályos olvasmányhoz:

A tavaszi hadjárat egyik fényes diadalát, a tápióbicskei csatát mutatja Than Mór vízfestményének a fényképe. A vörössipkások lovasrohamáról hű képet ad.

Az író 48-asságát és a szegény nép áldozatkésztségét igazolja ez az elbeszélés.

A diafilm képanyagának felhasználásával kialakítható Móra Ferenc reális emberi és írói arcképe. Önértékelésében szerényen csak az irodalom barkácsoló kisemberének vallja magát:

"Nem vagyok nagy regiszterű orgona, kolompszó vagyok a magyar mezők felett, de fáradt emberek ezt is szeretik hallgatni néha. Nem vagyok csillag, csak rőzsetűz, de amíg az ég, meleget tud adni egyszerű embereknek."

A reális és mesemotívumok sajátos harmóniáját adva elbűvölő mesélőkészségével. Meséiben az irreális hősök helyébe a mindennapok egyszerű szegény embere, gyereke lép. Ezért jelentett új szint Móra Ferenc saját korában, s ezért tölt be olyan fontos szerepet a magyar ifjúsági irodalomban.

ETALON

Leora Ferenc kéte és műve c. dia-
film az ált. isz. 2-4. ant. műveiről

a specifikáció követelményeinek megfelel.

Budapest, 1969. dec. 5.

Országos Társasági
és Erőkeleti Vállalat
Kutatási Osztálya

IFÉRT V. részéről

ITC Kutató Osztálya részéről